

ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Пріоритетними напрямками діяльності методичної служби в Україні на сучасному етапі є розвиток професіоналізму вчителів, їх педагогічної майстерності, мобільності та компетентності в мінливому світі. В умовах інтенсифікації та інформатизації суспільства виникає потреба в розробці та використанні якісно нових підходів і шляхів розвитку всіх ланок і складових системи неперервної освіти України. Завдання забезпечення сучасної школи освіченими, високопрофесійними кадрами покладено нині на вищу педагогічну освіту: базову, що готує майбутніх учителів; післядипломну, покликану здійснювати методичну підтримку фахівців та стимулювати їх професійний розвиток і зростання. Теперішній педагог має володіти уміньми застосування інноваційних форм і методів роботи, упровадження інноваційних педагогічних технологій, що сприятиме оптимізації навчально-виховного процесу, зокрема в початковій школі. Готовність учителів до виконання інноваційної діяльності здатна забезпечити узгоджена взаємодія закладів і установ різнорівневої методичної служби України.

Проблеми розвитку вітчизняної методичної служби привертали увагу сучасних науковців О. Капчеко, А. Кузьмінського, Г. Литвиненка, П. Худоминського. Основні положення функціонування системи неперервної освіти окреслено в дослідженнях І. Зязюна, Н. Нічкало, В. Олійника; післядипломної педагогічної освіти А. Зубка, О. Пехоти, Н. Протасової, В. Цись. Теоретико-методологічні засади інноваційної педагогічної діяльності обґрунтовано в працях К. Ангеловські, І. Бега, І. Дичківської, І. Підласого та інших. Проблеми формування інформаційно-комунікативної компетентності вчителів дослідили В. Назаренко, Л. Петухова, Л. Сохань. Водночас, у наукових дослідженнях недостатньо висвітленою залишається проблема діяльності закладів і установ методичної служби з інноваційної підготовки вчителів початкових класів, що в інформатизованому світі вимагає постійної уваги, оскільки має відкритий динамічний характер.

Мета статті — висвітлити особливості діяльності вітчизняної методичної служби з інноваційної підготовки вчителів початкових класів; проаналізувати зміст відповідної роботи в минулому та на сучасному етапі розвитку освіти і суспільства.

У педагогіці інновація означає зміну, оновлення, нововведення, що покращує освітній процес та його результати. Відповідно до висновків І. Дичківської, інновація є продуктом діяльності та оригінальних, новаторських способів, прийомів і засобів педагогічних дій [1]. Водночас В. Загвязинський вказує, що «нове у педагогіці — це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти» [2, с. 23]. Таке розуміння поняття дозволяє уточнити його педагогічний аспект; окреслити, конкретизувати певні напрями, можливості й ознаки інноваційної підготовки фахівців у відповідних закладах та установах післядипломної освіти.

Спираючись на ґрунтовні педагогічні дослідження з проблеми, інноваційну підготовку вчителів початкових класів розглядаємо як відкритий процес отримання ґрунтовних знань та професійних умінь реалізації інноваційної діяльності й упровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес початкової школи загальноосвітнього закладу.

Така підготовка для вчителів початкових класів має свої особливості, оскільки специфіка їх роботи передбачає викладання всіх або більшості навчальних дисциплін в початковій школі. Необхідність забезпечення узгодженості та інтеграції навчального матеріалу з різних предметів у наявний досвід молодших школярів вимагає від учителя високого рівня інформаційної компетентності та культури мислення. Усвідомлення необхідності інноваційної підготовки, активне ознайомлення з новим у педагогіці та прагнення його використання, об'єктивне відстеження результатів реалізації інноваційної діяльності, потреба у самовдосконаленні та постійному розширенні професійного досвіду, сформованість педагогічної культури — важливі умови ефективності інноваційної підготовки вчителя початкових класів упродовж неперервної освіти.

Інноваційна підготовка в післядипломній освіті має забезпечити сформованість відповідних професійних якостей у вчителів початкової школи, обов'язково розширюючи коло їх знань про наявні інноваційні технології та можливості їх впровадження в навчально-виховний процес. Варто звернути увагу й на те, що результатами організації та впровадження інноваційної діяльності в практику початкової школи стануть не тільки особисті досягнення молодших школярів у пізнанні світу, розвиток їх творчої активності та більш інтенсивне розширення наукової картини світу, а й професійний розвиток, особистісне зростання педагога.

Структура підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті до інноваційної діяльності передбачає організацію відповідної роботи в курсовий, міжкурсний періоди та впродовж самоосвіти. Різноманітна за змістом, формами, терміном робота впродовж означених періодів дозволяє організувати комплексну системну підготовку вчителів до реалізації інноваційної діяльності в школі. Її здійснює в Україні методична служба.

До закладів і установ методичної служби належать центральний, обласні та регіональні інститути післядипломної освіти педагогічних кадрів, академії неперервної освіти, факультети підвищення кваліфікації при університетах, районні та міські методичні кабінети, департаменти та відділи освіти, інші установи.

Районні (міські) методичні кабінети і центри виконують багато важливих освітніх функцій, основними з яких є посилення інформаційної, консультативної допомоги вчителям в організації ними експериментально-дослідницької, пошукової, проектної, аналітико-прогностичної, діагностичної, моніторингової, експертної діяльності, що передбачено чинним Положенням про районний (міський) методичний кабінет (центр) [3]. У цьому зв'язку треба відзначити, що аналіз історичного досвіду розвитку вітчизняної методичної служби засвідчує: в усі часи її функціонування працівниками освітньої галузі приділялась постійна увага питанням вивчення, узагальнення, впровадження, популяризації та поширення кращого досвіду вчительства, котрий на різних етапах існування називали перспективним, передовим, новаторським, інноваційним тощо.

Перші методкабінети (на той час — райпедкабінети) було створено в радянській Україні в 20-і роки ХХ століття, що було пов'язано з розбудовою освітньої системи нового соціалістичного типу в молодій республіці. Відповідно до Декрету Раднаркому України від 18 лютого 1921 року було проголошено обов'язковість підвищення кваліфікації вчителів на державному рівні, адже в соціалістичному суспільстві професійний розвиток перестав бути їх приватною справою [4]. Вказане свідчить про важливу роль, що відводилась загальнодержавній справі забезпечення кількісного та якісного складу працівників молодшої освітньої галузі, зокрема шкільного вчительства.

Як наголошує А.Кузьмінський, методична робота, як форма післядипломної педагогічної освіти, вже в 20-30-і роки ХХ століття набула масового характеру. Її діяльність було спрямовано на перепідготовку та підвищення кваліфікації вчителів, у тому числі початкових класів, засобами колективної діяльності в невеликих групах, залученням учителів до самоосвіти. Науковець наголошує, що така діяльність призвела до суттєвого

підвищення теоретичного рівня підготовки вчителів [5]. Однак ці процеси було призупинено у зв'язку з Великою вітчизняною війною (1941-1945рр.).

У повоєнні роки діяльність освітньої галузі УРСР було спрямовано на забезпечення початкових шкіл педагогічними кадрами, підвищення їх кваліфікації, що зумовило необхідність удосконалення змісту і напрямів діяльності педагогічних кабінетів, спричинивши згодом розширення їх повноважень. У цей період саме методична робота на базі райпедкабінетів посідала одне з центральних місць у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у тому числі стосовно розповсюдження перспективного досвіду серед учителів початкових класів.

Середину 50-х років ХХ століття пов'язують із початком загальнодержавної кампанії зі скорочення апарату управління освітою, що спричинило ліквідацію цього структурного підрозділу відділів освіти в 1956 році відповідною постановою, згідно з якою методичну роботу було перенесено до школи. Зроблене було на думку багатьох науковців (О. Капченко, С. Крисюка, Г. Литвиненка) великою помилкою, оскільки не сприяло поліпшенню якості методичної роботи з учителями шкіл.

Тимчасове, однак не суттєве покращення, викликало затвердження в 1964 році «Положення про педагогічні кабінети на громадських засадах». Відповідно до вказаного документа на громадських засадах було створено педагогічні кабінети, уведено посади громадського методиста, громадського шкільного інспектора, вказано їх функціональні обов'язки, основні напрями роботи [6]. Однак діяльність державних та громадських інспекторських служб не забезпечила ефективної методичної роботи з учителями районів.

З метою забезпечення подальшого розвитку системи підвищення кваліфікації і поліпшення її результативності в 1967 р. знову створено методичні кабінети, а роком пізніше — затверджено Положення про районні (міські) методичні кабінети, назва яких збереглася досі [7]. Тепер методичний кабінет стає організуючим центром систематичної роботи з підвищення ідейно-політичного рівня, наукової і методичної кваліфікації педагогічних кадрів.

До нових обов'язків працівників районного (міського) методичного кабінету належали організація і контроль результатів атестації педагогічних кадрів як однієї з форм підвищення їх кваліфікації. Знову вивчався досвід роботи всіх педагогічних працівників за результатами їх планової курсової, самоосвітньої та практичної діяльності, поширювався досвід учителів-новаторів, було взято курс на оновлення змісту і форм методичної роботи.

На районні методичні кабінети в період переходу початкової школи з трирічного на трирічний термін навчання (70-і роки) та з трирічного на чотирирічний (80-і роки) було покладено завдання створення оптимальних умов для впровадження нових навчальних планів, програм, підручників; забезпечення підготовки вчителів до нововведень.

Тепер ці установи діють відповідно до Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр) (2008 р.). Методичні установи керуються також положеннями Примірного статуту районного (міського) методичного кабінету і центру (2008 р). Пізніше було внесено і затверджено Зміни до Положення (2009 р., 2010 р.), відповідно до яких уточнювались питання підпорядкування і координації структурних складових методичної служби. Однак упродовж усього періоду розбудови національної освітньої системи (з 1991 року), увага цих складових була зосереджена на забезпеченні інноваційної підготовки вчителів, у тому числі початкових класів.

Нині така підготовка передбачає комплексну діяльність на всіх рівнях — особистому, шкільному, міському, районному, обласному, державному. Організація роботи шкільних методичних об'єднань, проведення семінарів, конференцій, фахових конкурсів та інших заходів знаходиться у фокусі працівників міських та районних методичних кабінетів. Методистами РМК (ММК) проводяться спеціальні заняття, тренінги, майстер-класи, під час яких учителі початкової ланки шкільної освіти ознайомлюються з інноваційними технологіями, оволодівають інноваційними формами і

методами роботи, тренуються в їх використанні, обговорюють свої враження і можливості, доцільність їх застосування в навчально-виховному процесі.

Корисними є проведення для вчителів Шкіл педагогічної майстерності, молодого фахівця, комп'ютерної грамотності, організація консультативних пунктів, котрі дозволяють зосередитись на проблемах учителів у впровадженні сучасних інноваційних технологій в освітній процес. Наявність сучасного комп'ютерного обладнання, відеотехніки забезпечує можливості для проведення онлайн-заходів, створення медіатеки, веб-сайту, комплексно-цільових проєктів тощо.

Останнім часом важливу роль у професійному розвитку вчителів початкових класів відіграють авторські творчі майстерні вчителів, котрі було ініційовано Міністерством та створено на базі закладів післядипломної педагогічної освіти та районних (міських) науково-методичних установ. Основним завданням діяльності майстерень є підготовка вчителів саме початкової ланки шкільної освіти до роботи за новими освітніми стандартами.

Науково-методичні та науково-практичні конференції, в організації та проведенні яких беруть участь працівники методкабінетів, сприяють обміну інноваційним досвідом серед творчих учителів, стимулюють їх до дослідницької діяльності, наукового пошуку, завдяки чому професійна діяльність педагогів буде більш усвідомленою, продуктивною, результативною, успішною.

Обов'язковою ж її складовою має стати самоосвітня діяльність педагога з ознайомлення, осмислення та творчого використання обраних технологій. Проте стимулювання вчителя до інноваційної діяльності з боку керівництва школи, підтримка колег-однодумців, відвідування спеціальних курсів, семінарів, матеріально-технічне забезпечення є дуже важливими умовами ефективного використання інноваційних технологій у роботі початкової школи. Це є нині особливо актуальним у зв'язку з проведенням системної роботи з підготовки вчителя до роботи із стандартами початкової та загальної середньої освіти нового покоління за новими навчальними програмами.

Отже, інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, оскільки потребує від педагога особливих знань, умінь, навичок, здібностей. Упровадження інновацій неможливе без наявності у вчителя якостей дослідника, який володіє науковим мисленням, розвинутою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до означеної діяльності. Аналіз науково-педагогічної літератури, архівних джерел дає підстави стверджувати, що, незважаючи на істотні перешкоди, проблеми в функціонуванні методичних кабінетів, на всіх етапах розвитку методичної служби відбувалась потужна робота, спрямована на вивчення і популяризацію перспективного педагогічного досвіду, підготовку фахівців до нововведень, що були результатом освітніх реформ; до використання новацій у навчанні та вихованні підростаючого покоління.

На сучасному етапі діяльність методичних кабінетів спрямована на виконання широкого кола проблем, однією з яких є підготовка вчителів до інноваційної діяльності в міжкурсовий період післядипломної освіти. Така підготовка є багаторівневою, комплексною, системною, передбачає узгоджену взаємодію всіх структурних складових неперервної освіти. Однак, інноваційний розвиток методкабінетів гальмує чинний порядок формування штатного розпису тепер уже науково-методичних установ та потребує оновлення. Коло проблем, що виникає у зв'язку з організацією інноваційної діяльності на шкільному рівні також потребує додаткового розгляду.

Література:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Дичківська І.М. / — К.: Академвидав, 2004. — 352с.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. — М.: Педагогика, 1987. — 160 с.

3. Литвиненко Г. М. Розвиток методичних кабінетів як науково-методичних центрів / Г. М. Литвиненко, К. М. Старченко // Додаток «Методист — Best» до газети «Управління освітою» — К.: Вид. дім «Шкільний світ». — 2009. — липень. — № 7. — С. 2-14.
4. Капченко О.Л. Діяльність районних відділів народної освіти з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні (1945-1990 рр.): дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. / Капченко Олеся Леонідівна. — К., 1999. — 190 с.
5. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: дис. док. пед. наук: 13.00.04 / Анатолій Іванович Кузьмінський. — К., 2003. — 433 с.
6. Положення про громадського методиста районного, міського, обласного відділів народної освіти та Міністерства освіти УРСР // Збірник наказів та розпоряджень МО УРСР. — 1964. — № 1. — С. 14-15.
7. Данилова Г.С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка: навч-методичний посібник / Г.С. Данилова. — К.: ІЗМН, 1997. — 256 с.

У статті розглядаються особливості діяльності вітчизняної методичної служби з підвищення кваліфікації фахівців на сучасному етапі; проаналізовано можливості інноваційної підготовки вчителів початкових класів у курсовий та міжкурсний періоди їх післядипломної освіти; схарактеризовано зміст, методологію, умови організації роботи методичних кабінетів у забезпеченні готовності педагогів до інноваційної діяльності в початковій школі.

Ключові слова: методична служба, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, вчителі початкових класів, методичні кабінети.

В статье рассматриваются особенности деятельности отечественной методической службы по повышению квалификации специалистов на современном этапе; проанализированы возможности инновационной подготовки учителей начальных классов в курсовой и межкурсовой периоды их последипломного образования; охарактеризованы содержание, методология, условия организации работы методических кабинетов по обеспечению готовности педагогов к инновационной деятельности в начальной школе.

Ключевые слова: методическая служба, последипломное образование, повышение квалификации, учителя начальных классов, методические кабинеты.

The article examines peculiarities of activity of native methodological service concerning improvement of qualification of specialists on contemporary stage; it is analyzed possibilities of innovative preparation of teachers of primary forms during course and intercourse periods of their postgraduate education; it is characterized content, methodology and conditions of organization of work of methodological studies in guaranteeing readiness of pedagogues for innovative activity at primary school.

Key words: methodological service, postgraduate education, improvement of qualification, teachers of primary forms, methodological studies.